

MEERJARENVISIE CHRYSANT

Door: Gerben Splinter (LEI) en Abco de Buck (PPO Glastuinbouw)

Datum: 22 april 2004

Achtergrond en doel

Deze meerjarenvisie schetst de kaders waaraan de chrysantensector in 2010 moet voldoen, inclusief de ontwikkelingen die daartoe bijdragen. Deze notitie geeft ook aan hoe deze visie kan worden ingebed in de bestaande structuren. Voor deze meerjarenvisie zijn de bevindingen gebruikt uit het project 'Innovatieprocessen in de praktijk' op de gebieden teeltsystemen uit de grond, gewasbescherming en kennisinfrastructuur.¹ Gegeven deze achtergrond zijn thema's als arbeid, markt en internationalisering in deze visie onvoldoende uitgewerkt. Deze meerjarenvisie is daarmee een geheel ander product dan de traditionele sector- en takvisies, die vooral gebaseerd zijn op kwantitatieve prognoses.

Dit stuk draagt bij aan de visievorming van de LTO Landelijke Commissie Chrysant en PT op innovatie in de chrysantensector en zal worden gebruikt als hulpmiddel bij het uitzetten van onderzoek en ontwikkeling. Deze visie is zeker geen blauwdruk. Deze meerjarenvisie biedt ook ondernemer, bedrijfsleven, overheid en onderzoek houvast bij het nemen van gerichte stappen naar de toekomst.

Waar staan we anno 2004?

De chrysantenteelt anno 2004 worstelt met vraagstukken rondom toepassing van gewasbeschermingsmiddelen, dalend rendement, beschikbaarheid en inzet van arbeidskrachten en het gebruik van energie. Productbeleving door afnemer en consument kan in de nabije toekomst ook gaan meespelen. Gewasbescherming ontvangt de laatste jaren volop aandacht, wat zich ook terugvertaalt in diverse onderzoeksinitiatieven op dat terrein.

De ontwikkeling van het rendement laat het laatste decennium een negatieve trend zien. Als de rentabiliteit niet op korte termijn wordt veiliggesteld heeft de chrysantensector in Nederland weinig perspectief. Mede daarom is onlangs de ontwikkeling naar teeltsystemen uit de grond nieuw leven ingeblazen.

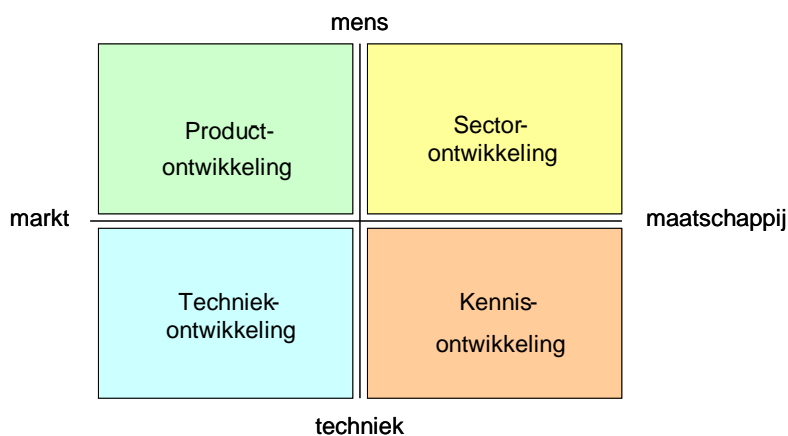
Terwijl de productiviteit stagneert, neemt de concurrentie uit het buitenland en van andere 'boeketvullers' toe. Tevens is de druk van buitenaf om schoner te produceren blijvend aanwezig. Voor een duurzame chrysantensector zal daarom ook aan arbeid, energie, gewasbescherming en productbeleving aandacht moeten worden geschonken. Waar mogelijk met een geïntegreerd karakter.

Stilstand is achteruitgang

In deze veranderende omgeving (rentabiliteit, arbeid, energie, gewasbescherming, productbeleving, etc.) heeft de ondernemer slechts bestaansrecht door zich aan te passen; dus te innoveren. Als de ondernemer stilstaat wordt hij ingehaald door zijn

¹ T.b.v. het Socio-Technisch Netwerk Chrysant zijn door Buurma et al. een twaalf-tal vooruitziende actoren uit het chrysantenvak (telers, toeleveranciers, adviseurs, een belangenbehartigers en een handelaar) ondervraagd.

omgeving. De omgeving valt ruw-weg in te delen naar markt en maatschappij. Op beide deelgebieden zijn innovaties nodig. In de chrysantensector wordt naar oplossingen gezocht waarbij ‘de techniek’ of ‘de mens’ leidend is. Dit kan worden geïllustreerd in het innovatieschema (Figuur 1).

Figuur 1: Innovatieschema met innovatie op 4 deelgebieden in de chrysantensector

Waar willen we naar toe?

Om de chrysantenteelt voor Nederland te behouden zullen er op genoemde deelgebieden doorbraken (=innovaties) moeten worden gerealiseerd. *De chrysantenteelt moet voor 2010 een slag maken in verbetering van rentabiliteit, maatschappelijk acceptatie en levering van een door de markt gewaardeerd product.*

Duurzame ontwikkeling van een sector is een gecombineerde ontwikkeling op de 4 deel-gebieden in Figuur 1. Vooreerst moet een betere rentabiliteit wordt bereikt door productieverhoging, kostenverlaging of een hogere opbrengstprijis. Het heeft immers geen zin om maatschappelijk draagvlak te bouwen zonder perspectief op een rendabele teelt. Voor een efficiëntere productie zijn alternatieven voor de huidige teelt in de grond noodzakelijk. Deze teeltwijze is nagenoeg uit-ontwikkeld. Teelt uit de grond, zoals reeds toegepast bij andere bloemsoorten, lijkt een mogelijkheid om meer productie per vierkante meter te halen. Teelt uit de grond opent mogelijkheden tot kostenverlaging². Productie in een gesloten kas is daarvan een door-ontwikkeling.

Dit high-tech teeltsysteem in 2010, waar tegen lage kosten wordt geproduceerd, heeft echter geen waarde wanneer het aan markt of maatschappelijk draagvlak ontbreekt. Arbeidsomstandigheden staan bijvoorbeeld blijvend op de agenda. In een high-tech teeltsysteem biedt robotisering mogelijkheden tot verlichting van arbeid. Een maatschappelijk thema wat ook blijvend op de agenda zal staan is schonere productie. Voor een schonere productie (minder gewasbeschermingsmiddelen, minder meststoffen, minder energie) kunnen de GLAMI-normen als richtsnoer gelden.

² Zie M. Raaphorst en P. Korsten (2003). Komt de chrysantenteelt van de grond? Haalbaarheid van (mobiele) bovengrondse teeltsystemen voor chrysant, PPO Glastuinbouw, Wageningen

Om dat te bereiken heeft de chrysantensector vooral behoefte aan kennis over klimaat en gewasbescherming. Op korte termijn is een doorbraak op het gebied van gewasbescherming nodig om plagen beheersbaar te houden. Afgezien van het teeltsysteem is gericht toepassen van chemie en biologie in een geïntegreerde strategie onontkoombaar. Deze kennis moet doorstromen naar het gros van de chrysantentelers ter verbetering van het vakmanschap van de sector als geheel.

De ontwikkeling naar een high-tech chrysantenteelt opent perspectieven voor een betere benutting van middelen. Bodemgebonden ziekten nemen af, de plaagdruk zal geringer zijn en de beheersingsmogelijkheden zullen toenemen. Daarentegen zullen 'nieuwe' wortel- en mediumgerelateerde ziekten de kop opsteken.

De overige eisen die de maatschappij aan de sector stelt (ruimtegebruik, lichtemissie, etc.) zijn nog onvoldoende in beeld. De maatschappelijke randvoorwaarden moeten scherper in beeld, opdat doelgericht activiteiten ter verbetering van maatschappelijke acceptatie uitgezet kunnen worden. Nieuwe toepassingen uit techniek-, product- en kennis-ontwikkeling moeten worden getoetst op maatschappelijke wenselijkheid.

Het product chrysant moet in de smaak vallen bij de veiling/handelaar, de detailhandel en de consument. De sector richt zich daarbij vooral op de eisen van de groothandel van de detailhandel. In de strijd om het boeket moet de chrysantensector een goedkope (dus efficiënt geproduceerde) bloem, passend in het assortiment, van goede kwaliteit leveren.

Signalen uit de (Engelse) markt duiden op vraag naar een verantwoord geproduceerd product. Dit biedt op korte termijn perspectief om de ontwikkelingen in geïntegreerde plaagbeheersing middels productontwikkeling aan te jagen. Marktperspectief zal tuinders, handelaars en stekbedrijven enthousiastmeren. Milieuorganisaties hebben minder reden tot protesteren. Voor productontwikkeling is organisatie van de keten van veredeling tot retail belangrijk.

Naast de wensen van de veiling/handel zijn die van de detailhandel en de consument belangrijk; deze komen niet per sé overeen. De chrysantensector zal daarop in moeten spelen door zelf het initiatief te nemen voor consumentgerichte productontwikkeling.

Bij al deze innovatiesporen zijn niet dezelfde partijen betrokken. Tempoverschillen en eigen deskundigheid en broodwinning staan samenvoeging van de 4 gebieden tot één groep in de weg. Voor een gezonde chrysantensector moeten de verschillende sporen ergens samenkomen. Coördinatie en afstemming is nodig voor het leggen van deze dwarsverbanden; bovendien moet dubbel werk worden voorkomen. Met de invulling van de coördinatiefunctie wordt invulling gegeven aan het vierde en laatste innovatiespoor betreffende sectorontwikkeling. Alleen door centrale coördinatie van initiatieven kan er gerichte sectorontwikkeling plaatsvinden.

Speerpunten

Om het streefbeeld voor 2010 te bereiken is een reeks aan innovaties nodig. Uit oogpunt van rentabiliteit en milieuprestaties is een algehele vernieuwing van het teeltsysteem dringend nodig. De sector moet daarom strategisch inzetten op een high-tech chrysantenteelt. Daarvoor is ontwikkeling van techniek en kennis

(gewasbescherming en klimaatregeling) nodig. Omschakeling van de sector naar teelt uit de grond zal jaren vergen. Voor chrysant in grondteelt zijn op korte termijn doorbraken nodig op het gebied van plaagbeheersing en marktontwikkeling.

In de techniek zijn (opeenvolgend) de volgende reeks innovaties nodig (speerpunten):

- Teeltsysteem uit de grond voor versnelling van de teeltcyclus door betere benutting van ruimte/tijd
- Automatisering en robotisering ter vermindering van arbeidskosten en verbetering arbeidsomstandigheden
- Gesloten kas met minimale uitstoot van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen naar lucht en water en minimaal energieverlies

De speerpunten waar kennisontwikkeling zich op moet richten zijn:

- Betere kwaliteit en kortere teeltduur door optimalisatie van het kasklimaat in de verschillende teeltfasen (vooral bij teelt uit de grond)
- Oplossen van teeltvraagstukken bij high-tech teelt
- Vermindering middelengebruik door gericht toepassen
- Vermindering middelengebruik door inzet van biologische bestrijders
- Vermindering energieverbruik door optimalisatie van kasklimaat c.q. belichting in verschillende teeltfasen (vooral bij mobiele teelt).

Een aantal speerpunten voor productontwikkeling zijn:

- Ontwikkeling van de markt voor verantwoord geproduceerde chrysant
- Ontwikkeling van duurzaamheid in de keten
- Ontwikkeling van uitgangsmateriaal, passend bij productiewijze en markt
- Productontwikkeling gericht op de consument
- Het blijvend onderscheid in prijs en kwaliteit

Een aantal aandachtspunten voor sectorontwikkeling, uit te werken tot speerpunten zijn:

- Verbeteren van het vakmanschap t.a.v. gewasbescherming
- Ontwikkeling van de keten van veredelaar tot retail
- Monitoring van de maatschappelijke aspecten van techniek- en kennisontwikkeling en versterking imago
- Creëren van gunstige arbeidssituatie (op de werkplek c.q. doorgroeimogelijkheden)

Daadkracht en ondersteuning

Ondernemers die (samen met bedrijfsleven en onderzoek) nieuwe, innovatieve trajecten inzetten om de toekomst van de chrysantenteelt veilig te stellen kunnen rekenen op steun van de sector, georganiseerd in de Landelijke Commissie Chrysant. Afhankelijk van de directe toepasbaarheid van de voor de sector beschikbaar gestelde resultaten zal naar rato financiële ondersteuning worden gezocht en toegewezen. Hierbij ligt het gebruik van financiën van het PT het meest voor de hand, maar ook andere financieringsbronnen zijn mogelijk.

Kansrijke initiatieven doen zich voor op gebied van techniekontwikkeling (teeltsystemen uit de grond) en kennisontwikkeling (geïntegreerde plaagbeheersing).

Op het gebied van productontwikkeling en sectorontwikkeling zijn in de chrysantenwereld minder initiatieven bekend.

Coördinatie

Voor een duurzame chrysantensector zijn vernieuwingen nodig op de vier gebieden van techniek, kennis, product en sector. Streefbeeld is een efficiënte chrysantensector die wordt gewaardeerd door de markt en door de maatschappij. Uiteindelijk komen in het streefbeeld alle sporen bijeen.

Het is daarom van belang om nieuwe ontwikkelingen op het gebied van kennis en techniek (2 van de 4 leidende innovatiesporen) continue te toetsen aan hoe markt en maatschappij deze nieuwe toepassingen op/aan het product beleven en accepteren. Doe je dat niet dan bestaat de kans dat er een bodem wordt weggeslagen onder goed bedoelde initiatieven. Op termijn groeit productontwikkeling / productbeleving uit als een zelfstandig innovatiespoor waarop nadrukkelijker vanuit de ondernemers zelf initiatieven op gang komen.

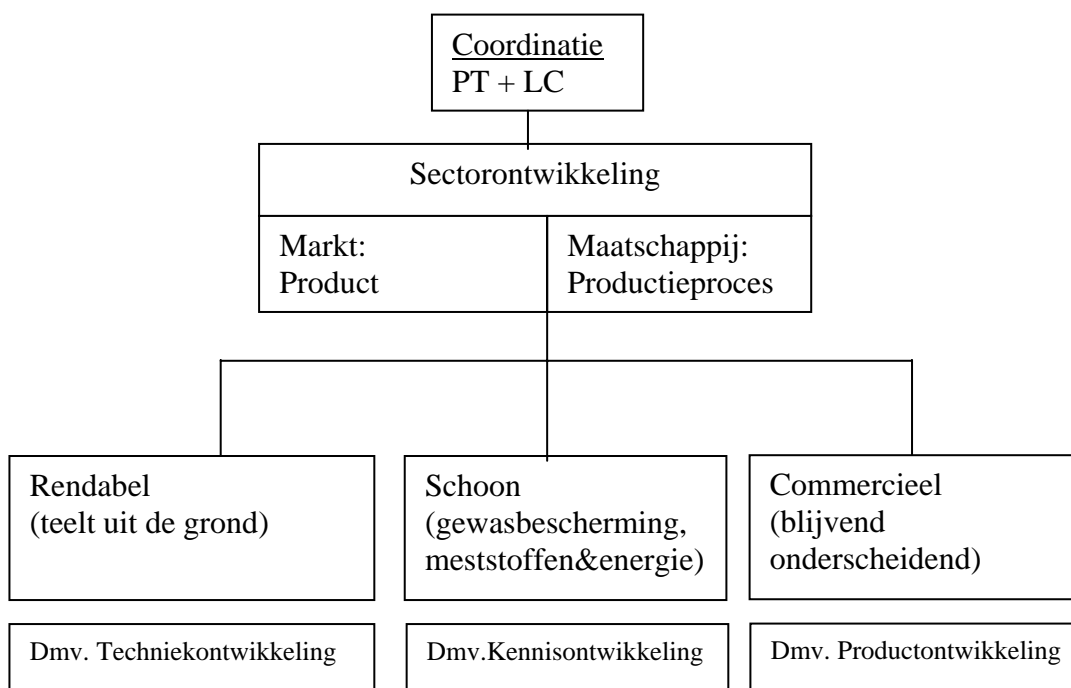
Enige coördinatie van initiatieven in de chrysantensector is daarmee op zijn plaats. Wanneer dit niet gebeurt bestaat de kans op wildgroei c.q. solistische initiatieven, waarbij onvoldoende gebruik wordt gemaakt van bestaande kennis en dingen dubbel worden gedaan. Daar is de sector niet bij gebaat. Coördinatie is in deze een taak van de landelijke gewascommissie. Zij geeft prioriteit aan nieuw te ontplooiën initiatieven. In relatie tot nieuw op te starten onderzoek wordt (in de meeste gevallen) nauw samengewerkt met de onderzoekcoördinator Bloemisterij van het Productschap Tuinbouw. Op basis van een ontwikkelde set van criteria wordt toekomstig onderzoek al dan niet gehonoreerd. De set van criteria kent een sterke relatie met de hier onderkende vraagstukken en is er op gericht om (zo spoedig mogelijk) oplossingen te genereren voor deze vraagstukken. Verder in deze notitie wordt een eerste voorzet gedaan voor deze criteria. De definitieve onderzoekscriteria worden afgestemd met de landelijke gewascommissie.

Samengevat is coördinatie nodig op de volgende punten:

1. opstellen en toepassen toetsingscriteria bij financiering/stimulering
2. afstemmen en koppelen van initiatieven in de ontwikkeling van techniek en kennis
3. bewaken maatschappij- en marktaspecten bij techniek- en kennisontwikkeling
4. ondersteunen en opstarten maatschappij- en marktgerichte initiatieven

Structuur voor toekomstig onderzoek

Toekomstig onderzoek wordt gesteund vanuit de gedachtegang dat een drietal innovatiesporen in belangrijke mate bijdragen aan het bestaansrecht van de sector. De verbindende factor is de productbeleving door markt en maatschappij. Gecoördineerd vanuit de landelijke gewascommissie zal een verdere invulling worden gegeven aan de drie sporen. De PAC (Programmerings Advies Commissie) zou een geschikt orgaan zijn om nieuwe ontwikkelingen binnen de sporen techniek en kennis tegen het licht houden. Hierin kunnen naast ondernemers vertegenwoordigers vanuit Markt en Maatschappij zitting hebben. Schematisch ziet dat er uit als in figuur 2.

Figuur 2: Structuur voor onderzoek

Voorzet voor toetsingscriteria

Deze visie vormt mede een basis om te komen tot een definitieve set van toetsingscriteria voor toekomstig onderzoek. Criteria hiervoor worden aangedragen door het PT in samenwerking met de landelijke gewascommissie Chrysant. Een eerste aanzet voor deze criteria is het opwerpen van een aantal herkenbare vraagstellingen bij het uitzetten van nieuwe (onderzoeks)trajecten:

- In hoeverre draagt het onderzoek bij aan de productiviteit – en daarmee het rendement – van het gewas?
- In hoeverre draagt het onderzoek bij aan een schonere teelt van het gewas?
- Welke kennis of techniek is nodig om de gewenste innovatie te bewerkstelligen?
- Welke partijen zijn betrokken bij het onderzoek?
- Op welke termijn worden concrete, voor de sector toepasbare, resultaten verwacht? In hoeverre draagt het bij aan het in stand houden van de sector?
- Draagt de innovatie bij aan de maatschappelijke acceptatie van het product chrysant?
- Draagt de innovatie bij aan de waardering over het product bij de afnemer en de consument (markt)?
- Etc.

AdB en GS, 01-03-04.